

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Ірина Гудзеляк

ГЕОУРБАНІСТИКА І СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ

Навчально-методичний посібник

Львів
ЛНУ імені Івана Франка
2026

УДК 911.37(072)

Рецензенти:

Круглов І. С. – доктор географічних наук, професор кафедри геоекології і фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка;

Лущик М. В. – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму Інституту сталого розвитку імені В'ячеслава Чорновола Національного університету «Львівська політехніка».

Рекомендовано до друку

Вченою радою географічного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

Протокол № 10 від 22 грудня 2025 р.

Гудзеляк Ірина

Г 93 Геоурбаністика і системи розселення: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2026. 65 с.

Навчально–методичний посібник призначений для виконання практичних, самостійних, навчально–дослідницьких робіт, підготовки до письмового опитування студентів ОПП «Економічна і соціальна географія» спеціальності 106 Географія першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

УДК 911.37(072)

© Гудзеляк Ірина, 2026

© Львівський національний
університет імені Івана Франка, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ОРГАНІЗАЦІЙНО–МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ	6
Опис і структура навчальної дисципліни, система оцінювання знань студентів	6
Програма навчальної дисципліни	8
Рекомендована література	15
Електронні інформаційні ресурси	23
2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	25
Тема 1. Сільське розселення в Україні	25
Тема 2. Історія розвитку міської мережі в Україні	33
Тема 3. Географічний аналіз урбаністичної структури України	34
Тема 4. Функціональне зонування міста (на прикладі Львова)	38
Тема 5. Просторовий розвиток Львівської агломерації	39
Тема 6. Міська інфраструктура	42
Тема 7. Географічне вивчення міського транспорту та проблеми використання підземного простору	44
Тема 8. Проблеми сталого розвитку міст	46
Тема 9. Географічна характеристика систем розселення в Україні	51
Тема 10. Суспільно-географічна характеристика обласної системи розселення	54
3. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ	58
4. ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ	60

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Геоурбаністика і системи розселення» має важливе значення для формування професійних компетентностей бакалаврів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Економічна і соціальна географія» (спеціальність 106 Географія). Вона забезпечує розуміння закономірностей формування, розвитку та функціонування міських і сільських систем розселення в різних соціально-економічних умовах. Дисципліна сприяє оволодінню методами аналізу просторової організації розселення та урбанізаційних процесів. Значна увага приділяється вивченню сучасних викликів урбаністичного розвитку, зокрема демографічних змін, трансформації міського середовища. Набуті знання дозволяють майбутнім фахівцям оцінювати вплив економічних, соціальних і політичних чинників на розвиток територій. Курс формує аналітичне мислення та здатність застосовувати теоретичні положення у практичній діяльності. Таким чином, дисципліна є важливою основою для підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері економічної та соціальної географії.

Освітній компонент «Геоурбаністика і системи розселення» тісно пов'язаний з навчальними дисциплінами «Географія населення», «Географічне країнознавство», «Суспільна географія України», «Соціальна географія з основами соціології».

Мета навчального курсу – оволодіти знаннями з геоурбаністики, географії розселення, знати сучасні урбаністичні концепції, опанувати методіку географічного дослідження систем розселення, міст, агломерацій, мегалополісів, критично аналізувати проблеми міського розвитку.

В результаті вивчення даного курсу студент має *знати*:

- головні закономірності розселення і геопросторової організації міського населення світу, регіонів, окремих країн, у тім числі України;

уміти:

- користуватися різноманітними джерелами інформації про міське розселення та урбанізаційні процеси, аналізувати їх і формулювати висновки;
- здійснювати просторовий аналіз розвитку та функціонування окремих міських поселень, агломерацій, мегалополісів, метрополійних ареалів;
- оцінювати характер і гостроту проблем міського розвитку;
- передбачати тенденції розвитку міст, агломерацій, мегалополісів;
- рекомендувати заходи стосовно удосконалення систем розселення, регулювання міського розселення та сталого розвитку міст;
- графічно відображати статистичну інформацію;
- будувати картосхеми.

У навчально-методичному посібнику подано структуру навчальної дисципліни, навчальну програму, список рекомендованої літератури та електронних інформаційних джерел, плани практичних занять, завдання для індивідуального навчально-дослідного завдання, питання для перевірки знань.

Тематика практичних робіт тісно поєднується з програмою лекційного курсу. Виконання практичних робіт дає змогу студентам поглибити, розширити, закріпити знання, здобуті на лекціях. Під час виконання практичних робіт студенти вчаться підбирати потрібну літературу, статистичні дані, картографічні джерела, опрацьовувати матеріали, робити узагальнення і письмові висновки. Практичні роботи розвивають у студентів навички географічного аналізу розвитку систем розселення та урбанізаційних процесів, писемного наукового мовлення, картографічну культуру. Усі плани практичних робіт доповнені завданнями для самостійної роботи та питаннями для самоперевірки.

1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ

Опис і структура навчальної дисципліни, система оцінювання знань студентів

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів денна – 3	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u>	Нормативна циклу професійної та практичної підготовки
Загальна кількість годин денна – 90	Спеціальність: <u>106 Географія</u> ОПП <u>Економічна і соціальна географія</u>	Рік підготовки: 4-й
		Семестр 8-й
		Лекції 36 год
Тижневих годин навчання: аудиторних – 4, самостійної роботи – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>	Практичні, семінарські 24 год
		Самостійна робота 30 год
		Вид контролю: іспит

Структура навчальної дисципліни

<i>№</i>	<i>Теми лекцій</i>	<i>Ауд. годин</i>
1	Основи теорії розселення населення	2
2	Чинники і форми розселення	2
3	Сільське розселення	2
4	Система розселення	2
5	Еволюція міст світу: історико-географічний аналіз	4
6	Сутність і особливості сучасної урбанізації	2
7	Просторові форми урбанізованого розселення	4
8	Закономірності просторового розвитку урбанізації	2
9	Територіальна організація міського простору	4
10	Проблеми проектування міст і систем розселення	4
11	Розселення населення в Україні	2
12	Урбанізація в Україні	2
13	Проблеми розвитку українських міст	4

Методи контролю знань студентів

1. Виконання практичних робіт, перевірка знань і навичок за темою лекції і практичної роботи.

2. Оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання.

3. Письмовий екзамен.

Оцінювання знань за видами робіт

Поточний та модульний контроль		Екзамен
Практичні заняття (12 занять по 3,5 бали)	ІНДЗ	
42	8	50 балів
Разом – 100 балів		

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Основи теорії розселення населення.

Зміст категорії розселення населення. Філософський, географічний, демографічний, економічний, соціологічний та архітектурний підходи до розуміння поняття розселення.

Об'єкт і предмет географії розселення та геоурбаністики. Головні завдання навчального курсу «Геоурбаністика і системи розселення». Структура курсу, основні розділи.

Міждисциплінарність курсу. Зв'язок із географією населення, економічною, соціальною географією, регіональною економікою, районним плануванням і містобудуванням.

Методологічні принципи суспільно-географічного дослідження розселення: комплексності, системності, територіальності, керованості, перспективності.

Методи дослідження розселення: системно-структурний аналіз, історичний, порівняльно-географічний, статистичний, математичний, картографічний, топонімічний, соціологічний, районування та ін.

Тема 2. Чинники і форми розселення.

Система чинників, що впливають на динаміку розселення та його головні елементи.

Географічні чинники: географічне положення (природно-, економіко- та політико-географічне), природні умови (рельєф, геоморфологічні особливості, геологічні умови, ґрунтовий покрив, гідрологічні і кліматичні умови), природні ресурси (мінерально-сировинна база, водні ресурси). Підходи до комплексної оцінки придатності території до проживання: бальна, вартісна і комбінована оцінка.

Екологічні чинники. Проблеми забезпечення екологічної безпеки у поселеннях різних типів. Негативний вплив забруднення вод, ґрунтів, повітря, шуму, електромагнітного і радіоактивного випромінювання на здоров'я населення і умови проживання у різних типах поселень. Взаємозв'язок урбанізації та стану природного середовища. Екологізація розселення.

Демографічні чинники. Природний рух населення (народжуваність, смертність, природній приріст); міграції населення, як фактор перерозподілу населення між містом і селом. Поняття міграційної місткості і міграційного потенціалу поселень. Маятникова міграція як індикатор локальних і регіональних систем розселення. Структура населення (статеві-вікова, шлюбна, сімейна, етнічна, освітня, професійна) і її вплив на розселення.

Вплив розселення на демографічну ситуацію у регіоні.

Економічні чинники. Історична змінність обумовленості розселення виробництвом. Вплив економічної діяльності на еволюцію форм розселення. Взаємозв'язок між територіальною організацією господарства і територіальною організацією розселення. Транспортна інфраструктура як економічний чинник розселення. Особливості впливу науково-технічного прогресу на розселення.

Соціальні чинники. Вплив рівня життя населення, ціннісних орієнтацій, соціальних установок та інтересів, зайнятості населення, соціальної інфраструктури на розселення.

Природно- та суспільно-географічні фактори різноманітності форм розселення. Дисперсне (розсіяне) сільське розселення, дисперсно-групове сільське розселення, міське розселення, промислові поселення, поселення службового характеру, кочове розселення. Поняття поселення, населеного пункту і населеного місця.

Форми міського розселення. Критерії виділення міських поселень у різних країнах світу. Підходи ООН до визначення міст.

Тема 3. Сільське розселення.

Теоретичні основи та методичні аспекти дослідження сільського розселення. Історія формування сільської

поселенської мережі України. Трансформація сільського розселення в Україні: трансформація поселенської мережі; трансформація форм територіальної організації розселення, структурна та функціональна трансформація розселення. Регіональні проблеми сільського розселення в Україні (демографічні, соціальні, економічні, екологічні).

Концепція і стратегія розвитку сільського розселення в Україні у поствоєнний час з урахуванням безпекових факторів.

Тема 4. Система розселення.

Поняття системи розселення. Ієрархія систем розселення: національні (загальнодержавні), регіональні, обласні, районні та локальні (елементарні та кущові) системи розселення. Управлінські, соціальні, економічні та людські зв'язки між поселеннями.

Принципи геопросторової організації обласних систем розселення: відповідності просторової структури обласної системи розселення територіальній структурі обласного господарського комплексу; функціональної двоїстості ядер систем розселення; нестроге входження локальних систем розселення в їх суперсистеми; зростаючої централізації; прогресуючої систематизації.

Роль математичного моделювання для просторового аналізу розселення. Модель І. Коля (1850 р.), теорія центральних міст В. Кристаллера (1933 р.), "економічний ландшафт" А. Льоша, модель розселення І. Ізарда.

Моделювання ієрархії поселень у системах розселення. Закон Зіпфа.

Тема 5. Еволюція міст світу: історико-географічний аналіз.

Роль історичного аналізу для суспільно-географічного вивчення міського розселення. Історичні типи міст: давні (до X ст.), середньовічні (V ст. – сер. XVII ст.) і міста нового та новітнього періодів.

Виникнення перших міст у IV–II тис. до н.е. Суспільно-географічне значення міст давніх цивілізацій Єгипту, Межиріччя, Індії, Китаю та античного світу – Давньої Греції і Давнього Риму.

Соціально-економічні та політичні чинники сповільнення розвитку міст у ранньому середньовіччі. Географія середньовічних міст Європи і Азії, особливості їх планувальної структури. Типові риси мікрогеографії середньовічного міста. Активізація містобудування в епоху Відродження. Значення економіко-географічного положення для розвитку деяких міст в епоху Великих географічних відкриттів.

Інтенсивний розвиток індустріальних, транспортних та торгово-фінансових центрів у XVII–XVIII ст. Географічна характеристика деяких міст Європи. Особливості формування територіальної структури міст та міської мережі у різних соціально-економічних умовах колоніальної експансії: північноамериканський, латиноамериканський, африканський та індійський типи просторової організації міського розселення.

Тема 6. Сутність і особливості сучасної урбанізації.

Урбанізація як міждисциплінарний об'єкт дослідження. Роль і методологічне значення економіки, географії населення, соціології, демографії у вивченні урбанізації. Урбанізація як процес та його результат. Поняття міського середовища та міського способу життя.

Урбанізація як глобальний процес. Ріст міського населення у світі та в окремих регіонах і країнах різного типу. Загальні риси і регіональні особливості сучасної урбанізації.

Урбанізація як просторовий процес. Еволюція форм урбаністичного розселення: місто, міський вузол, міська агломерація, урбанізований район і урбанізована зона.

Поняття урбаністичної структури і територіально-урбаністичної структури. Сутність субурбанізації та рурбанізації. Поняття ареальної урбанізації.

Поняття глобального міста, світового міста. Ознаки глобальних міст. Типологія глобальних міст. Характеристика головних глобальних міст: Токіо, Нью-Йорк, Лондон, Париж.

Специфіка урбанізаційних процесів в окремих країнах світу. Перспективи урбанізації у XXI ст.

Тема 7. Просторові форми урбанізованого розселення.

Критерії виділення міських поселень у різних країнах світу. Підходи ЄС та ОЕСР до розмежування міських і сільських територій.

Головні ознаки міста: екістичні, економічні, архітектурні, демографічні, соціальні, правові.

Ознаки класифікації міст: людність, функції, генеза, економіко-географічне положення. Взаємозв'язок між людністю міста і елементами демографічної, соціальної та функціонально-планувальної структури. Малі, середні, великі, надвеликі міста, міста-мільйонники, мегаміста. Проблеми оптимальної величини міста. Функції міста: адміністративно-політичні, культурні, освітні, наукові, промислові, транспортні, торговельні; містоутворюючі та містообслуговуючі галузі. Монофункціональні і поліфункціональні центри. Генетична класифікація міст як відображення історичних умов виникнення і розвитку, формування функціональної структури і планувального типу. Роль економіко-географічного положення для розвитку міст.

Поняття міської агломерації. Елементи територіальної структури агломерацій. Типи агломерацій: моноцентричні та поліцентричні (конурбації). Види зв'язків між центром та периферійною зоною агломерацій. Формування метрополійних ареалів.

Поняття про мегалополіс. Характеристика найбільших мегалополісів у різних регіонах світу.

Сутність історичного підходу до вивчення просторових форм урбанізації. Концепція стадійного розвитку урбанізації Дж. Джибса (1963): 1) відносно рівномірне сільське розселення і поява перших міст; 2) розвиток точкових міських форм; 3) розвиток міських агломерацій, тяжіння діяльності до їх ядер; 4) територіальне розширення агломерацій, швидкий розвиток приміської зони, зменшення населення малих міст; 5) деконцентрація населення, стагнація історичних ядер міст. Розвиток урбанізації в концепції Л. Клаасена, Г. Шимемі, (1982): урбанізація, субурбанізація, деурбанізація, реурбанізація. Теорія диференціальної урбанізації Т. Контулі (1993): урбанізація, поляризаційна реверсія, контрурбанізація.

Тема 8. Фактори і закономірності просторового розвитку урбанізації.

Вплив соціально-культурних факторів на формування просторових рис урбанізованого розселення.

Економічні фактори: динаміка структурних економічних змін, зайнятості населення, територіальної організації виробництва, особливості людської діяльності у містах.

Демографічні фактори урбанізації: природний рух, структура і міграція населення. Особливості демографічної поведінки міського населення. Зворотний вплив урбанізації на характер демографічних процесів і структур у країнах і регіонах.

Екістичні фактори: форми і просторові структури розселення, формування систем розселення.

Планувальна структура міських поселень як фактор урбанізації.

Екологічні фактори: ступінь територіальної концентрації промисловості у містах, просторові співвідношення штучного (антропогенного) і природного середовища, стан міського середовища.

Територіальна концентрація різних видів людської діяльності в містах і ареалах пріоритетного розвитку.

Зміна точкової форми концентрації населення ареальною як наслідок зменшення тісноти географічних зв'язків між діяльністю та розселенням і зменшенням ролі промисловості у господарстві.

Вибірковість у просторі різних форм урбанізованого розселення. Концентрація населення у найбільш зручних точках та ареалах простору.

Контрастність урбанізованого розселення, поляризація соціально-економічного простору. Тенденції моноцентризму в обласних системах розселення.

Концепція «центр-периферія». Регіональні полюси розвитку.

Тема 9. Територіальна організація міського простору.

Просторовий аналіз розвитку міста. Функціональні зони – житлова, зелена, промислова, транспортна, громадська

(адміністративна). Роль історичного центру міста, концептуальні підходи його розвитку.

Типи планувальної структури міста: шахова, радіальна, радіально-кільцева, лінійна, нерегулярна. Їхні переваги і недоліки. Економічна оцінка території міста. Проблема використання підземного простору.

Трансформація територіальної структури міст. Ревіталізація промислових зон. Джентрифікація.

Тема 10. Проблеми проектування міст і систем розселення.

Значення географічних підходів для управління процесами урбанізації. Історія створення моделей міст. Містобудівні ідеї XX століття (Ле Корбюз'є, Е. Говард, Дж. Райт, Т. Гарньє, І. Фрідман, П. Меймон, П. Сольєрі, Р. Херрон, К. Танге, А. Ісозакі, К. Курокава та ін.).

Цілі і принципи міського планування. Типи і рівні міського планування. Інструменти міського планування.

Генеральний план міст та інші містобудівні норми і документи. Етапи проектування міст: аналіз демографічної ситуації, економіко-географічної основи розвитку міста, прогноз економічного розвитку та змін у соціальній структурі населення. Проблема врахування економічного чинника у проектах міст.

Перспективи розвитку міст у XXI ст. в умовах формування постіндустріального суспільства. Сталий розвиток міст. Ідеї нового урбанізму в конструюванні урбанізованого простору. Поява і розвиток «розумних» міст та «еко-міст».

Тема 11. Розселення населення в Україні.

Формування національної системи населення, її кількісні параметри та особливості внутрішньо системних зв'язків.

Регіональні системи розселення, їх структура та головні параметри. Центри регіональних систем розселення. Аналіз проблем розвитку регіональних систем розселення.

Обласні системи розселення, їх порівняльна характеристика. Аналіз розвитку Львівської обласної системи розселення. Формування міжрайонних систем розселення. Районні, кущові та елементарні системи розселення.

Наукові підходи до районування розселення. Поліська, Карпатська, Подільська, Донецько-Придніпровська та Приморська зони розселення. Їхні головні ознаки та внутрішня структура. Деформація регіональних систем розселення внаслідок війни.

Тема 12. Урбанізація в Україні.

Виникнення і становлення міст. Розвиток міської мережі в різних природно-географічних та історико-політичних умовах. Індустріальний період розвитку міст. Період незалежної України.

Динаміка урбаністичної структури України. Особливості розвитку міст різної людності. Переваги і недоліки концентрації населення у великих містах.

Регіональні особливості сучасного стану еволюції урбанізації. Функціональні типи міст України. Трансформація міських функцій у постсоветський період.

Тема 13. Проблеми розвитку українських міст та агломерацій.

Чинники міського розвитку. Вплив війни на розвиток міської мережі. Урбіцид.

Особливості розвитку Київської столичної агломерації. Львівська міська агломерація, проблеми її функціонування і розвитку. Розвиток інших великих міських агломерацій України. Розвиток прикордонних міст України. Проблеми малих міст України. Проблеми розвитку промислових центрів України. Монофункціональні міста та перспективи їхнього розвитку.

Перспективи повоєнного розвитку українських міст, які розташовані у різних безпекових регіонах.

Рекомендована література

Базова

1. Гладкий О.В., Іщук С.І. Географія міст. Геоурбаністика: підручник. Київ: ПАЛІВОДА А.В., 2014.

2. Гудзеляк І. І. Географія населення: навч. посібник / Ірина Гудзеляк. 2-ге вид., переробл., доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с. + 8 с. кол. іл.
3. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. Чернівці: Рута, 2003.
4. Дідик В.В., Павлів А.П. Планування міст: підручник. Львів: Видавництво Національного університету “Львівська Політехніка”, 2006.
5. Доценко А.І. Сільське розселення в Україні: динаміка та структура. Київ: РВПС України НАН України, Київ: Фенікс, 2010.
6. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). Київ: РВПС України НАН України, Київ: Фенікс, 2010.
7. Дронова О.Л. Геоурбаністика: навч. посібник для вищих навч. заклад. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2014.
8. Посацький Б.С. Основи урбаністики: навч. посібник. Львів: Видавництво Національного університету “Львівська Політехніка”, 2010.

Додаткова література

1. Агломерації: міжнародний досвід, тенденції, висновки для України (аналітична записка). Інститут громадянського суспільства 2017.
2. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945–1991 рр.: монографія. Донецьк, 2012. 552 с.
3. Бойко-Бойчук О. В. Стратегії розвитку міст України. К., 2002. 156 с.
4. Верменич Я. В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення. К.: Інститут історії України НАН України, 2011. 306 с.
5. Влах М., Гудзеляк І. Перцепційний підхід у суспільно-географічних дослідженнях міського простору (на матеріалах Львова) // Економічна та соціальна географія / [Ред. кол.: Олійник Я.Б. (шеф-ред.), Мезенцев К.В. (гол.

- ред.) та ін.] 2019. Вип. 82. С. 50–56.
DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2019.82.50-56>
6. Гарві Д. Бунтівні міста. Від права на місто до міської революції. К.: Медуза, 2021.
  7. Гудзеляк І. І. Демоісторичний розвиток міста Львова // Регіональні географічні дослідження України та суміжних територій: Збірник наукових праць / Відп. Ред. Ю.О. Кисельов. Луганськ: Альма-матер, 2006. С. 105–107.
  8. Гудзеляк І. І., Івах, Я.Є., Перхач О.Р. Проблеми формування Дублянського сектору Львівської міської агломерації // Теоретичні та методологічні проблеми суспільної географії: збірник наукових праць на пошану Заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка Олега Шабля. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. С. 410–418.
  9. Гудзеляк І. Трансформація зони садибної забудови міста Львова (на прикладі мікрорайону Козельники) // Економічна та соціальна географія. Київ, 2021. Вип. 86. С. 6–15.
DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.86.6-15>
  10. Гудзеляк І. Трансформація публічного простору тилового міста в умовах війни: на прикладі Львова // Доктор філософії Олена Степанів: географ, краєзнавець, педагог: матеріали Міжнар. наук. онлайн-семінару до 130-ліття від народження ученої (Україна, м. Львів, 20 грудня 2022 р.). Львів: Простір-М, 2023. С. 107–111.
  11. Гудзеляк І., Андрейчук Ю., Біланюк М. Географія нової житлової забудови міста Львова // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2020. Вип. 54. С. 69–81.
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vgg.2020.54.11822>
  12. Гудзеляк І., Влах М. Колористика як чинник туристичної привабливості міського простору // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний

- досвід / Матеріали XV Міжнародної наукової конференції. Львів, 2021. С. 55–58.
13. Гудзеляк І.І. Глобалізаційні аспекти урбанізації // Географія в інформаційному суспільстві. Збірник наукових праць. У 4-х т. К.: ВГЛ Обрії, 2008. С. 280–282.
  14. Гудзеляк І.І. Демографічна ситуація у місті Львові / І.І. Гудзеляк // Вісник Львівського університету. Серія географічна. Випуск 41. Львів, 2013. С. 109–116.
  15. Гудзеляк І.І. Львів у системі найбільших міст України // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Тернопіль: СМП "Тайп". № 1 (випуск 34). 2013. С. 79–88.
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vgg.2018.52.10171>
  16. Гудзеляк І. І. Макрополізація в сучасному світі: глобальні тенденції та регіональні відмінності / І. І. Гудзеляк // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. Тернопіль, 2017. Вип. 36. С. 83–88.
  17. Гудзеляк І. І., Дністрянська І.М. Демографічна ситуація в сільській місцевості України: тенденції розвитку та регіональні особливості // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2018. Випуск 52. С. 79–88.
  18. Гудзеляк І., Перхач О. Тенденції зміни людності Львівської області у XIX–XXI ст. // Часопис соціально-економічної географії. Харків, 2021. Вип. 31. С. 47–56.
DOI: 10.26565/2076-1333-2021-31-04
  19. Гукалова І.В., Омельченко Н.В. Ідеологія сучасної георурбаністики: еволюція досліджень міського розвитку / Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 13, 2020. URL: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/296/284>
  20. Гел Й. Міста для людей / [пер. з англ. О. Любарської]. Київ: З Кенекшенс, 2020. 278 с.

21. Де Блій Г., Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти / Переклад з англ., за редакцією і з співучастю О. Шаблія. Київ: Либідь, 2004.
22. Денисенко О. О. Процеси метрополізації: світогосподарський аспект. К., 2012. 193 с.
23. Димченко О. В. та ін. Агломерації: сучасний стан та перспективи розвитку і управління. Містобудування та територіальне планування. Київ: КНУБА, 2014, 52, С. 90–104.
24. Дністрянська Н. І., Дністрянський М. С. Дуже малі міські поселення Львівської області: суспільно-географічний потенціал та перспективи розвитку. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 198 с.
25. Дністрянська Н.І., Дністрянський М.С. Географія поселень Львівської області. Навч. посібн. Львів: ВНТЛ, 2001.
26. Довідник з відбудови міст. К.: Урбанина, 2023. 400 с. <https://www.urbanyna.com/dovidnyk-z-vidbudovy-mist>
27. Європейська Хартія міст II (Маніфест нової урбаністики) (Страсбург, 2008). URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1293215&Site=CM>
28. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. 332 с.
29. Заставний Ф. Д. Україна. Природа, населення, економіка. Львів: Априорі, 2011. С. 214–216.
30. Історія міст і сіл Української РСР: Київ. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1968. URL: <https://ev.vue.gov.ua/publications/arkhiv-publikatsiy/holovna-redaktsiia-ukrainskoi-radianskoi-entsyklopedii/istoriia-mist-i-sil-ukrainskoi-rsr/>
31. Лейпцизька хартія про сталий розвиток Європейських міст (2007). URL:

http://www.rfsustainablecities.eu/IMG/pdf/leipzig_charta_2_cle65c185.pdf.

32. Лендрі Ч. Креативне містотворення: його сила і можливості. 2020. 252 с.
33. Львів. Комплексний атлас / О. Шаблій, С. Матковський, О. Вісьтак та ін. К.: ДНВП «Картографія», 2012.
34. Мережа поселень України (формування і розвиток): атлас / За ред. Л. Г. Руденка. К.: Ін-т географії НАН України, 2023. 36 с.
35. Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації: монографія / НАН України. Державна установа. «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2016. 552 с.
36. Містобудівне проектування. Частина 1: Місто як об'єкт проектування. Підручник / За ред. Г. П. Петришин, Б. С. Посацького, Ю. В. Ідак. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2021. – 312 с.
37. Містобудівне проектування. Частина 2: Проектування структурних елементів міста: підручник / За ред. Г. П. Петришин, Б. С. Посацького, Ю. В. Ідак. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2021. 324 с.
38. Назарук М. Львів: місто, природа, простір. Львів: Коло, 2022. 336 с.
39. Назарук М.М. Львів на початку ХХІ століття: підручник. Львів, 2015.
40. Назарук М.М. Львів у ХХ столітті. Соціально-екологічний аналіз. Львів, 2008.
41. Планування міст і транспорт: навч. посібник / О. С. Безлюбченко, С. М. Гордієнко, О. В. Завальний; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 271 с.

42. Покляцький С. А. Умови життя населення великих міст України: суспільно-географічне дослідження: монографія. К.: Наук. думка, 2016.
43. Посібник з питань просторового планування для уповноважених органів містобудування та архітектури ОТГ / Криштоп Т., Рись Р., Кошелюк Л. CANactions School, U-LEAD. URL: <https://lp.it4u.ua/ulead>
44. Руденко Л. Г., Бочковська А. І., Поливач К. А., Санталова С. О. Суспільно-географічні чинники формування міської мережі України (1897-2022 рр.) // Український географічний журнал. 2023. № 2. С. 25–34.
45. Сім Д. М'яке місто: щільність забудови для щоденного життя. Переклад з англ. Я. Осетрової. 2023. 236 с.
46. Топчієв О. Г., Мальчикова Д. С. Планування території: навчальний посібник. Херсон: Гринь Д. С., 2014. 268 с.
47. Трансформація сільського розселення в Україні: кол. моногр. / за ред. Т.А. Заяць; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2017. 298 с.
48. Україна. Огляд урбанізації // Міжнародний банк реконструкції та розвитку / Світовий банк, 2015. 195 с.
49. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. 438 с.
50. Флорида Р. Криза урбанізму: чому міста роблять нас нещасними / Річард Флорида // перекл. з англ. І. Бондаренко. Київ: Наш формат. 2019. 315 с.
51. Формування і розвиток мережі поселень України (картографічний аналіз) / За ред. Л. Г. Руденка. К.: Ін-т географії НАН України, 2023. 160 с.
52. Функції міст та їх вплив на простір: монографія / Під ред. Л. Г. Руденка. К.: Фенікс, 2015. 292 с. URL: <http://gisgeo.org/assets/files/City-functions.pdf>

53. Хартія «Міста Європи на шляху до сталого розвитку» (Ольборзька Хартія, Данія, 27 травня 1994 р.). URL: <http://masters.donntu.edu.ua/2004/feht/lebedev/library/aalborgchapter.htm>
54. Чайка І., Гудзеляк І. Картографування сільського розселення України у національній географії // Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії: матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985) (Україна, м. Львів, 20 травня 2021 р.). Львів: Простір-М, 2021. С. 140–144.
55. Шаблій О. І. Соціальна та економічна географія України / О. І. Шаблій. Львів, 2000. 304 с.
56. Encyclopedia of the city / edited by Roger W. Caves. Imprint, Abingdon, Oxon, OX; New York, NY: Routledge, 2005. 564 p.
57. Encyclopedia of urban studies / ed. by Ray Hutchison. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications, 2010. 2 v. (xxviii, 1039 p.).
58. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Sustainable Development Goals, Knowledge Platform. URL: <https://sustainabledevelopmentun.org/post2015/transformingourworld>
59. World Cities Culture Trends 2024. URL: <https://worldcitiescultureforum.com/publication/world-cities-culture-trends-2024/>

Періодичні видання

1. Український географічний журнал.
2. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія.
3. Вісник Львівського університету. Серія географічна.
4. Часопис соціально-економічної географії. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

5. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»
6. Економічна та соціальна географія. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
7. Науковий журнал Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
8. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія Географія.
9. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія.
10. Журнал «Геологія, географія та геоекологія».
11. Журнал «Демографія та соціальна економіка».

Електронні інформаційні ресурси

Асоціація міст України	https://www.auc.org.ua/
Містобудування в Україні	https://www.facebook.com/groups/218794585535566/posts/1133981944016821/
Платформа розвитку міст	http://urbanua.org/
Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України	https://idss.org.ua/index
Національний інститут стратегічних досліджень	https://niss.gov.ua/
Державна служба статистики України.	http://www.ukrstat.gov.ua/
Мережа досліджень глобалізації та світових міст	https://www.lboro.ac.uk/microsites/geography/gawc/
Бюлетень Мережі досліджень глобалізації та світових міст (GaWC Research Bulletins)	http://www.lboro.ac.uk/gawc/publicat.html
World Urbanization	https://population.un.org/wup/

Prospects	
Urban Development	Topic Urban, Resilience and Land World Bank Data360
Програма ООН з населених пунктів (UN-Habitat)	https://unhabitat.org/
EBRD Green Cities	https://www.ebrdgreencities.com/our-cities/gcap/
The Arcadis Sustainable Cities Index 2024	https://www.arcadis.com/en/insights/perspectives/global/sustainable-cities-index-2024
Worlddata Info	https://www.worlddata.info/
Global300. The New Commercial Geography of Cities	http://www.jll.com/Research/JL_Global300.pdf
CANactions School	https://canactions.com/uk/home/
Прозорі міста	https://transparentcities.in.ua/
Урбаністика УА	https://www.facebook.com/groups/587926641553655
Mistosite – українська урбаністична платформа	https://mistosite.org.ua/?locale=uk
Хмарочос. Київський міський портал	https://hmarochos.kiev.ua/
A:1 – Ukrainian Urban Magazine	http://a1magazine.tilda.ws/
RoЗkvit: Urban Coalition for Ukraine	https://www.facebook.com/ro3kvvit/
Урбаністична онлайн-бібліотека	https://city2030.org.ua/ua

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. СІЛЬСЬКЕ РОЗСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ (2 заняття)

Мета: вивчити особливості формування сільської поселенської мережі в Україні та її сучасні географічні особливості

Знати: чинники формування сільської поселенської мережі в Україні та регіональні відмінності сільського розселення, методи географічного дослідження сільського розселення.

Уміти: застосовувати методика географічного дослідження сільського розселення.

Завдання

1. Розрахувати показники у таблиці 1.1. Проаналізувати виявлені тенденції.

2. За даними табл. 1.2 побудувати гістограму розподілу сільських поселень та кількості сільського населення за групами людності у 1959 та 2001 рр. Описати зміни структури сільського розселення.

3. Охарактеризувати схему руху сільської поселенської мережі України у 1989 – 2001 рр. (рис. 1.1).

4. Сформувати табл. 1.3 «Територіальна структура сільського розселення в Україні станом на 1 січня 2022 року».

5. Побудувати картосхему «Густота сільської поселенської мережі України», показати щільність сільського населення та середню людність сільських поселень на 1.01.2022 р. Описати просторові відмінності.

Інформаційні джерела

1. Гладій М.В., Лесечко М.Д. Сільське розселення в умовах трансформації форм власності. – Львів, 1998.
2. Гудзеляк І.І., Дністрянська І.М. Демографічна ситуація в сільській місцевості України: тенденції розвитку та регіональні особливості // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2018. Випуск 52.

3. Державна служба статистики України.
<http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Доценко А.І. Сільське розселення в Україні: динаміка та структура. – К.: НАН України, РВПС України, К.: «Фенікс», 2010.
5. Стельмах Г.Ю. Історичний розвиток сільських поселень на Україні. – К., 1964.
6. Чайка І. Сільське розселення України в умовах демографічної кризи: тенденції структурно-територіальних змін: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2024. 148 с.
7. Чайка І., Гудзеляк І. Картографування сільського розселення України у національній географії // Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії: матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985) (Україна, м. Львів, 20 травня 2021 р.). Львів: Простір-М, 2021. С. 140–144.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомитися зі статтею Гудзеляк І. І., Дністрянська І.М. Демографічна ситуація в сільській місцевості України: тенденції розвитку та регіональні особливості [2]. Які фактори впливають на демографічні тенденції у сільській місцевості?
2. Опрацюйте статтю Чайка І., Гудзеляк І. Картографування сільського розселення України у національній географії [7]. Які способи картографування сільського розселення?

Питання для самоперевірки

1. Які сучасні методи розмежування міських і сільських територій?
2. Як змінювалася кількість сільського населення України у ХХ–ХХІ століттях?
3. Які регіональні особливості сільського розселення України.
4. Опишіть методи картографування сільського розселення.

Таблиця 1.1

Динаміка сільської поселенської мережі України

Показники	1959	1970	1979	1989	2001	2022
Кількість поселень, од.	42229	31396	29778	28768	28619	
Зменшення кількості поселень до попер. року, од.		-10833	-1618	-1010	-149	
%		74,3	94,8	96,6	99,5	
Густина поселенської мережі, од./1000км ²	72	53	51	49	48	
Середня відстань між поселеннями, км	3,7	4,3	4,4	4,5	4,5	
Кількість сільського населення, млн. осіб	22,1	21,4	19,4	17,2	16,0	
Зменшення кількості сільського населення, %		96,7	90,7	88,3	93,0	
Щільність сільського населення, осіб/км ²	38	36	33	29	27	
Середня людність сільського поселення, осіб	525	683	652	596	554	

Таблиця 1.2

Розподіл сільських поселень України за групами людності [4, с. 116]

Роки	Одиниці виміру	Всього	У тому числі людністю, чол.									
			0	1-50	51-100	101-200	201-500	501-1000	1001-2000	2001-3000	3001-5000	понад 5000
			безлюдні	дрібні	малі	невеликі		середні	великі		крупні	найбільші
Кількість поселень												
1970	од.	31396	116	1499	2251	4684	8946	7069	4991	1203	508	129
(перепис)	%	100	0,4	4,8	7,2	14,9	28,5	22,5	15,9	3,8	1,6	0,4
1989	од.	28786	211	2835	2678	4232	7534	6222	3678	862	417	99
(перепис)	%	100	0,7	9,8	9,5	14,7	26,2	21,6	12,8	3,0	1,4	0,3
2001	од.	28619	167	3560	2795	4185	7421	6034	3194	759	410	94
(перепис)	%	100	0,6	12,4	9,8	14,6	25,9	21,1	11,2	2,7	1,4	0,3
1989 у % до 1970	%	91,6	181,9	189,1	119,0	90,3	84,2	88,0	73,7	71,6	82,1	76,7
2001 % до 1989	%	99,5	79,1	125,6	104,3	98,9	98,5	97,0	86,8	88,0	98,3	95,0
2001 % до 1970	%	91,2	144,0	237,5	124,2	89,4	83,0	85,4	64,0	63,1	80,7	72,9
Чисельність постійного сільського населення												
1970	тис. осіб	21437,9		42,2	172,0	700,6	2971,1	5079,0	6883,9	2902,6	1877,4	809,1
(перепис)	%	100		0,2	0,8	3,3	13,9	23,7	32,0	13,5	8,8	3,8
1989	тис. осіб	17154,8		74,8	200,4	622,0	2501,5	4445,0	5051,3	2074,1	1555,4	630,3
(перепис)	%	100		0,4	1,2	3,6	14,6	25,9	29,4	12,3	9,0	3,7
2001	тис. осіб	15950,1		88,1	208,4	614,2	2476,9	4282,8	4368,5	1806,9	1504,8	599,5
(перепис)	%	100		0,6	1,3	3,9	15,5	26,8	27,4	11,3	9,4	3,8
1989 у % до 1970	%	80,0		177,2	116,5	88,8	84,2	87,5	73,4	71,4	82,8	77,9
2001 % до 1989	%	93,3		117,8	104,0	98,7	99,0	96,4	86,5	87,1	96,7	95,1
2001 % до 1970	%	74,4		208,8	121,2	87,7	83,4	84,3	63,5	62,2	80,2	74,1

Таблиця 1.3

Територіальна структура сільського розселення в Україні, на 1.01 2022 р.

Область	Площа сільської місцевості		Кількість сільського населення		Кількість сільських поселень		Густота поселенської мережі, од./1000 км ²	Середня людність поселення, осіб	Щільність сільського населення, осіб/ км ²
	тис. км ²	%	тис. осіб	%	од.	%			
Україна	587,8				од.	100			
АРК	23,8								
Вінницька	26,4								
Волинська	20,0								
Дніпропетровська	30,7								
Донецька	23,6								
Житомирська	29,7								
Закарпатська	12,7								
Запорізька	26,8								
Івано-Франківська	12,8								
Київська	24,5								
Кіровоградська	27,4								
Луганська	21,4								
Львівська	25,3								
Миколаївська	24,3								
Одеська	33,1								
Полтавська	28,6								
Рівненська	22,0								
Сумська	23,5								
Тернопільська	13,8								
Харківська	31,0								
Херсонська	28,0								
Хмельницька	20,4								
Черкаська	20,7								
Чернівецька	7,9								
Чернігівська	31,7								
М. Севастополь	0,5								

Таблиця 1.4

Кількість адміністративно-територіальних одиниць по регіонах на 1 січня 2022 року

	Райони <i>Districts</i>	Територіальні громади <i>Territorial communities</i>	Міста <i>Cities</i>	Райони в містах <i>City districts</i>	Селища міського типу <i>Settlements</i>	Сільські населені пункти <i>Rural settle ments</i>
Україна	140	1469	461	108	881	28369
Автономна Республіка Крим ²	14	–	16	3	56	947
Вінницька	6	63	18	–	29	1456
Волинська	4	54	11	–	22	1054
Дніпропетровська	7	86	20	18	45	1435
Донецька	8	66	52	21	131	1115
Житомирська	4	66	12	2	43	1613
Закарпатська	6	64	11	–	19	578
Запорізька	5	67	14	7	22	914
Івано-Франківська	6	62	15	–	24	766
Київська	7	69	26	–	30	1126
Кіровоградська	4	49	12	2	27	990
Луганська	8	37	37	4	109	780
Львівська	7	73	44	6	34	1850
Миколаївська	4	52	9	4	17	885
Одеська	7	91	19	4	33	1122
Полтавська	4	60	16	5	20	1803
Рівненська	4	64	11	–	16	999
Сумська	5	51	15	2	20	1454
Тернопільська	3	55	18	–	17	1023
Харківська	7	56	17	9	60	1674
Херсонська	5	49	9	3	31	656
Хмельницька	3	60	13	–	24	1414
Черкаська	4	66	16	2	14	824
Чернівецька	3	52	11	–	8	398
Чернігівська	5	57	16	2	29	1464
м.Київ	–	–	1	10	–	–
м.Севастополь ²	–	–	2	4	1	29

http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_nasel%20_2021.pdf

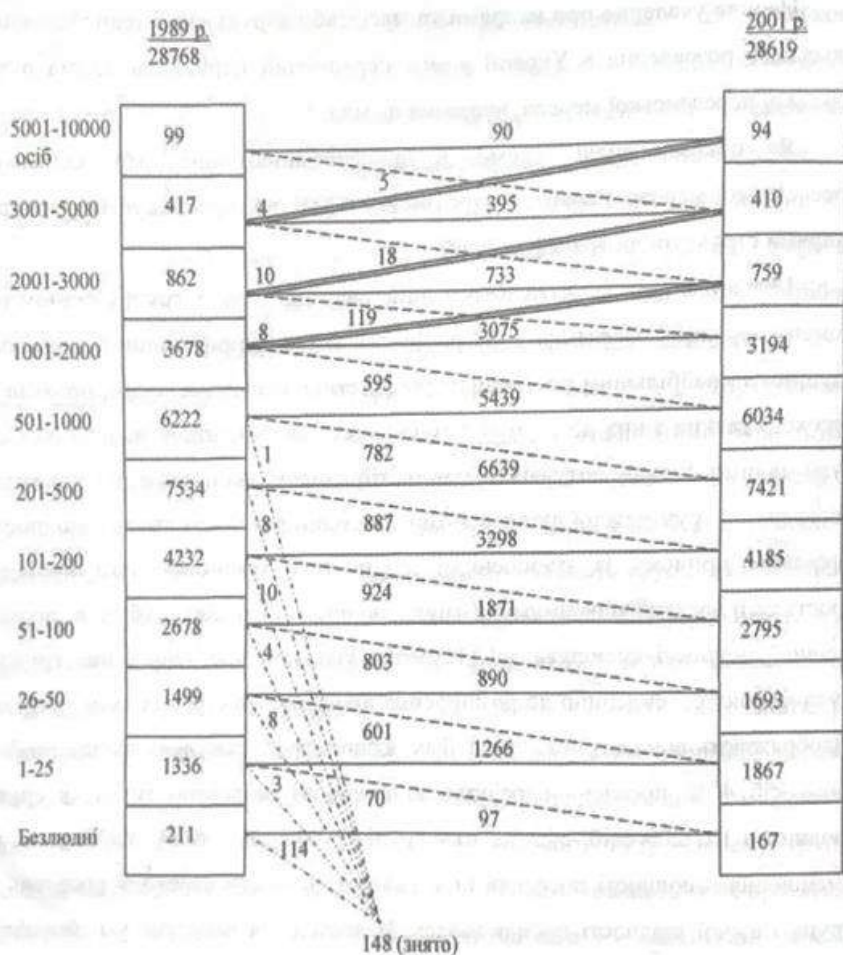
Таблиця 1.5

Чисельність населення по регіонах на 1 січня 2022 року

	Населення, осіб			Питома вага населення у загальній чисельності, відсотків	
	<i>Population, persons</i>			<i>Share of the population in the total number, percent</i>	
	усього <i>total</i>	міське <i>urban</i>	сільське <i>rural</i>	міського <i>urban</i>	сільського <i>rural</i>
Україна	41167335	28693708	12473627	69,7	30,3
Автономна Республіка Крим	---	---	---	---	---
Вінницька	1509515	789588	719927	52,3	47,7
Волинська	1021356	533489	487867	52,2	47,8
Дніпропетровська	3096485	2606079	490406	84,2	15,8
Донецька	4059372	3693450	365922	91,0	9,0
Житомирська	1179032	703260	475772	59,6	40,4
Закарпатська	1244476	463361	781115	37,2	62,8
Запорізька	1638462	1269910	368552	77,5	22,5
Івано-Франківська	1351822	602570	749252	44,6	55,4
Київська	1795079	1108558	686521	61,8	38,2
Кіровоградська	903712	575858	327854	63,7	36,3
Луганська	2102921	1833860	269061	87,2	12,8
Львівська	2478133	1516357	961776	61,2	38,8
Миколаївська	1091821	750698	341123	68,8	31,2
Одеська	2351392	1581536	769856	67,3	32,7
Полтавська	1352283	848080	504203	62,7	37,3
Рівненська	1141784	541842	599942	47,5	52,5
Сумська	1035772	723175	312597	69,8	30,2
Тернопільська	1021713	471359	550354	46,1	53,9
Харківська	2598961	2115117	483844	81,4	18,6
Херсонська	1001598	615080	386518	61,4	38,6
Хмельницька	1228829	713312	515517	58,0	42,0
Черкаська	1160744	665561	495183	57,3	42,7
Чернівецька	890457	385972	504485	43,3	56,7
Чернігівська	959315	633335	325980	66,0	34,0
м.Київ	2952301	2952301	x	100,0	x
м.Севастополь	---	---	---	---	---

http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_%D0%A1huselnist.pdf

Рис. 1.1. Схема руху сільської поселенської мережі України по групах людності у 1989 – 2001 роках [4, с. 124]

- Напрями руху поселенської мережі:
- перейшли у групу вищої людності;
  - залишилися у своїй групі;
  - перейшли у групу нижчої людності;
  - перейшли до безлюдних поселень

Тема 2. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МІСЬКОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Мета: вивчити історико-географічні особливості формування мережі міських поселень в Україні.

Знати: еволюцію міської мережі України, методи картографування етапів становлення міської мережі України.

Уміти: аналізувати карти, наукову літературу, формулювати висновки про чинники та історичні етапи становлення міської мережі України.

Завдання

1. За даними карти 1 [2, с. 9] і таблиці 4.1.1 [4, с. 86] вивчити історію формування міської мережі України.

2. Виокремити періоди формування міського розселення та визначити чинники, які визначали міських розвиток на різних історичних етапах [3, 4]. Скласти таблицю.

3. Перелічити великі міста, які розташовані на тимчасово окупованій території. Спрогнозуйте їхню подальшу еволюцію, зазначивши різні сценарії розвитку.

Інформаційні джерела

1. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). Київ: РВПС України НАН України, Київ: Фенікс, 2010. С. 98–119.
2. Мережа поселень України (формування і розвиток): атлас / За ред. Л. Г. Руденка. К.: Ін-т географії НАН України, 2023. 36 с.
3. Руденко Л. Г., Бочковська А. І., Поливач К. А., Санталова С. О. Суспільно-географічні чинники формування міської мережі України (1897-2022 рр.) // Український географічний журнал. 2023. № 2. С. 25–34.
4. Формування і розвиток мережі поселень України (картографічний аналіз) / За ред. Л. Г. Руденка. К.: Ін-т географії НАН України, 2023. 160 с.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати п. 2.1 «Міські форми територіальної організації розселення» у праці Доценко А. І. Територіальна організація розселення (теорія та практика) [1].

Питання для самоперевірки

1. У який період на території України виникли протоміста і перші міські поселення?
2. Як у подальшому формувалася мережа міських поселень?
3. Які чинники визначали міський розвиток у ХХ столітті?
4. Які просторові форми міського розселення характерні Україні?
5. Назвіть способи картографування еволюції міського розселення.
6. Що таке урбіцид та які його наслідки для розвитку міських поселень в Україні?

Тема 3. ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ УРБАНІСТИЧНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Мета: опанувати методику географічного аналізу урбаністичної структури країни.

Знати: історію формування міської мережі України та сучасні регіональні відмінності міського розселення.

Уміти: застосовувати статистичні та картографічні методи дослідження урбанізації.

Завдання

1. Згрупувати області України за рівнем урбанізації (табл. 1.5). Визначити частку обласного центру в усьому та міському населенні області. Заповнити табл. 3.1. Сформулювати висновки.

2. Заповнити і проаналізувати табл. 3.2 «Розподіл обласних систем розселення за рівнем урбанізації та кількістю міських поселень станом на 1.01.2022 р.».

3. Побудувати картосхему «Рівень урбанізації, 2022 р.». На карту нанести міста України з людністю понад 100 тис. осіб. (табл. 3.3). Виділити зростаючі міста і ті, що депопулюють.

Інформаційні джерела

1. Гаврилюк О. Диференціальна та недиференціальна урбанізація в Україні у радянську та пост-радянську еру // Вісник Харківського

- національного університету імені В.Н. Каразіна. 2021. Вип. 55. С. 141–158.
2. Державна служба статистики України. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
  3. *Доценко А.І.* Територіальна організація розселення (теорія та практика). К.: НАН України, РВПС України, К.: «Фенікс», 2010. С. 98–118.
  4. *Заставний Ф.Д.* Україна. Природа, населення, економіка. Львів: Апріорі, 2011. С. 214–216.
  5. Кількість та територіальне розміщення населення України. Матеріали перепису 2001 р. // <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/#p1>
  6. Соціально-економічна географія України: навч. посібн. // За ред. Шаблія О.І. Львів: Світ, 2000. С. 217–225.
  7. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2022 року, стат. зб. Державна служба статистики України. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2022/zb_%D0%A1huselnist.pdf

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати статтю О. Гаврилюка «Диференціальна та недиференціальна урбанізація в Україні у радянську та пострадянську еру» [1].

Питання для самоперевірки

1. Назвіть традиційні і новітні методи розмежування міських і сільських поселень.

2. Опишіть методичку географічного аналізу урбаністичної структури країни. Які показники для цього застосовують?

3. Опишіть трансформацію урбаністичної структури України.

4. Які чинники визначають ці тенденції?

Таблиця 3.1

Головні показники урбанізації в Україні, 1.01.2022 р.

Групи областей за рівнем урбанізації	Питома вага міського населення, %	Назва областей	Рівень урбанізації, %	Частка обласного центру у всьому населенні, %	Частка обласного центру в міському населенні, %
Гіперурбанізовані	понад 80				
Високо урбанізовані	71 – 80				
Середньо урбанізовані	61 – 70				
Недостатньо урбанізовані	51 – 60				
Слабо урбанізовані	41 – 50				
Найменш урбанізовані	менше 40				

Таблиця 3.2

Розподіл обласних систем розселення за рівнем урбанізації та кількістю міських поселень станом на 1.01.2016 р.

Рівень урбанізації, %	Кількість міських поселень, од.					
	Понад 150	101 - 150	71 - 100	51 - 70	31 - 50	30 і менше
Найвищий (понад 80)						
Високий (71-80)						
Середній (61-70)						
Недостатній (51-60)						
Низький (менше 50)						

Таблиця 3.3

Міста України людністю понад 100 тис. осіб

Місто	1989 р.	Місто	2022 р.
Київ	2595	Київ	2952
Харків	1610	Харків	1421
Дніпро (Дніпропетровськ)	1178	Одеса	1011
Одеса	1115	Дніпро	969
Донецьк	1113	Донецьк	902
Запоріжжя	881	Львів	717
Львів	791	Запоріжжя	710
Кривий Ріг	726	Кривий Ріг	604
Миколаїв	524	Миколаїв	470

Маріуполь	519	Маріуполь	426
Луганськ	497	Луганськ	398
Макіївка	425	Вінниця	370
Вінниця	374	Макіївка	339
Севастополь	356	Чернігів	283
Херсон	355	Полтава	280
Сімферополь	345	Херсон	279
Горлівка	338	Хмельницький	274
Полтава	315	Черкаси	270
Чернігів	296	Чернівці	264
Житомир	292	Житомир	262
Суми	291	Суми	256
Черкаси	290	Рівне	244
Кам'янське (Дніпродзержинськ)	282	Горлівка	240
Кіровоград	270	Івано-Франківськ	238
Чернівці	257	Кам'янське	227
Кременчук	237	Тернопіль	225
Хмельницький	237	Кіровоград	220
Рівне	228	Луцьк	216
Івано-Франківськ	214	Кременчук	215
Тернопіль	206	Біла Церква	207
Біла Церква	199	Мелітополь	149
Краматорськ	198	Краматорськ	147
Луцьк	198	Ужгород	115
Керч	174	Бердянськ	106
Мелітополь	173	Алчевськ	106
Нікополь	158	Нікополь	105
Слов'янськ	135	Слов'янськ	105
Бердянськ	133	Павлоград	101
Павлоград	131	Сіверськодонецьк	99
Северодонецьк	131	Кам'янець- Подільський	97

Лисичанськ	127	Лисичанськ	93
Алчевськ	125	Хрустальний	80
Єнакієве	120	Єнакієве	77
Ужгород	117	Олександрія	76
Хрустальний (Красний Луч)	113	Кадіївка	73
Кадіївка (Стаханов)	112	Костянтинівка	67
Євпаторія	108	Сімферополь	***
Костянтинівка	106	Севастополь	***
Олександрія	103	Керч	***
Кам'янець-Подільський	102	Євпаторія	***

Тема 4. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗОНУВАННЯ МІСТА (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВОВА)

Мета: вивчити методику географічного аналізу функціональних зон великого міста; ознайомитися з процесами трансформації функціонально-територіальної структури міста.

Знати: принципи функціонального зонування міської території; чинники трансформації функціонально-територіальної структури міста.

Уміти: читати генеральний план міста; критично аналізувати проекти розвитку окремих функціональних зон міста.

Завдання

1. Ознайомитися з головними розділами Генерального плану розвитку Львова до 2025 р. [1, с. 166–167; 3].

2. Описати функціональне зонування території міста Львова [1, с. 168; 2].

3. Вивчити легенду опорного плану Генерального плану розвитку Львова до 2025 р. [1, с. 172–173].

4. Проаналізувати проекти розвитку житлової та промислової зони [1, с. 174–183; 2].

Інформаційні джерела

1. Львів. Комплексний атлас / О. Шаблій, С. Матковський, О. Вісьтак та ін. К.: ДНВП «Картографія», 2012.
2. Генеральний план розвитку Львова до 2025 р. http://www.city-adm.lviv.ua/adm/images/stories/arhitect/123/01_genplan.pdf

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте генеральний план міста Києва. Які відмінності функціональної структури Львова і Києва? Чим це зумовлено?
2. Запропонуйте Ваші ідеї щодо вдосконалення функціонального зонування міста Львова?

Питання для самоперевірки

1. Які функціональні зони виділяють у межах міста?
2. Вкажіть головні принципи просторового розташування функціональних зон.
3. Як у сучасних умовах змінюється функціонально-територіальна структура міста? Які чинники таких змін?
4. Назвіть конкретні прояви вертикального зонування міста.
5. Назвіть головні елементи легенди генерального плану міста.

Тема 5. ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК ЛЬВІВСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

Мета: опанувати методикау аналізу територіального розвитку міської агломерації.

Знати: праці українських та закордонних вчених, які вивчали процеси просторового розвитку агломерацій; містобудівні документи, що регулюють просторовий розвиток агломерації; головні етапи розширення Львівської агломерації та чинники, що їх зумовлювали.

Уміти: інтерпретувати картографічні джерела, наукову літературу, статистичні дані для аналізу просторового розвитку міської агломерації.

Завдання

1. За матеріалами праці О. Степанів «Сучасний Львів» [1, с. 176-201], Комплексного атласу Львова [2, с. 45, 47, 58, 68, 162-163] та Додаткової інформації охарактеризувати етапи територіального розвитку міста Львова.

2. За картами «Розташування міста в системі розселення» [2, с. 169] та «Львів і околиці. Людність поселень» [2, с. 80] охарактеризувати просторову структуру Львівської агломерації.

3. Побудувати графік зміни людності міста Львова (табл. 5.1), сформулювати висновки.

Інформаційні джерела

1. Доктор географії Олена Степанів / Упорядник О.І. Шаблій. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002.
2. Львів. Комплексний атлас / За ред. О. І. Шаблія. К.: ДНВП «Картографія», 2012.
3. Гудзеляк І. І. Демоісторичний розвиток міста Львова // Регіональні географічні дослідження України та суміжних територій: Збірник наукових праць / Відп. Ред. Ю.О. Кисельов. Луганськ: Альма-матер, 2006. С. 105–107.
4. Гудзеляк І.І. Демографічна ситуація у місті Львові / І.І. Гудзеляк // Вісник Львівського університету. Серія географічна. Випуск 41. Львів, 2013. С. 109–116.
5. Гудзеляк І.І. Львів у системі найбільших міст України // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Тернопіль: СМП "Тайп". № 1 (випуск 34). 2013. С. 101–106. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vgg.2018.52.10171>

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте статті І. Гудзеляк про зміни кількості населення міста Львова [3, 4, 5]. Як демографічні тенденції співвідносились з процесами територіального розростання Львівської агломерації?

2. Оцінити перспективний план створення Львівської агломерації.

Питання для самоперевірки

1. Які концепції пояснюють процеси просторового розвитку агломерацій?
2. Які конкретні прояви субурбанізаційних процесів у Львівській агломерації?
3. Яка модель просторового розвитку Львівської агломерації, на Вашу думку, є найбільш оптимальною?

Головні етапи просторового розвитку міста Львова

Кін 14 ст. – площа 50 га.

1777 р. – почали руйнувати мури. Місто розросталося.

У 1931 році (адміністративна реформа у Польщі), потім у 1942 році територія міста розширилася внаслідок прилучення таких міст і сіл: Винники, Білогорща, Брюховичі, Велике Голосько, Каменопіль, Кривчиці, Ляшки Муровані, Лисиничі, Малехів, Підбірці, Рудно, Рясна Польська і Руська, Сихів, Козільники, Скнилів, Малий Скнилів, Львівські Сороки, Збоїська, Зимна Вода, Зимновідка (всього на 20 тис. га). Територія Львова зросла до 260,3 км².

У період радянської окупації Львів кілька разів зазнавав змін адміністративного поділу, розширювалися межі міста. Ще 1939 р. місто поділили на чотири райони: Центральний (Сталінський), Залізничний, Червоноармійський, Шевченківський. 27 липня 1944 р. більшовики вдруге окупували Львів і певною мірою німецькі межі не були визнані. У 1951 р. утворили Ленінський район, 1973 р. – Радянський район.

У подальшому відбулося декілька етапів адміністративного долучення сусідніх поселень: 1952 р. – Скнилівка, Підсигнівка, Сихів, Старі Збоїща, Великі Кривчиці, Малі Кривчиці; 1955 р. – Лисиничі, Козельники, Боднарівка, Богданівка і частина Брюхович; 1957 р. – с.м.т. Брюховичі; 1958 р. – Гори, Кам'янка, Нові Збоїща, Колонія; 1959 р. – м. Винники; 1963 р. – с.м.т. Рудно; 1978 р. – Білогорща.

Сучасна площа – 171 км², разом з Винниками, Брюховичами і Рудно – 182 км² [2, с. 162].

Таблиця 5.1

Динаміка населення міста Львова

Роки	тис. осіб	Роки	тис. осіб	Роки	тис. осіб
1776	29,5	1939	318,0	2010	732,0
1850	68,3	1941	299,0	2012	729,8
1880	109,7	1959	411,0	2013	730,3
1890	127,9	1970	553,0	2014	729,1
1900	159,9	1979	667,0	2015	729,5
1910	206,1	1989	791,0	2016	728,4
1914	212,0	1996	806,0	2018	726,8
1917	190,9	2001	732,8	2019	724,7
1930	241,8	2005	733,7	2022	717,3

Тема 6. МІСЬКА ІНФРАСТРУКТУРА: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ

Мета: вивчити компонентну структуру міської інфраструктури та принципи її територіальної організації у містах різної населеності.

Знати: методи суспільно-географічного дослідження інфраструктури міста, систему індикаторів функціонування міської інфраструктури.

Уміти: картографувати об'єкти інфраструктури міста, аргументовано аналізувати геопросторову організацію підсистем міської інфраструктури, виявляти проблеми їхнього розвитку.

Завдання

1. У логічно-структурній схемі покажіть елементи комплексної системи інфраструктури міста.

2. Використовуючи сервіси Google Maps або OpenStreetMap, нанесіть на карту об'єкти освітньої інфраструктури малого міста або мікрорайону великого міста. Побудуйте зони пішої

доступності, враховуючи рекомендації Державних будівельних норм "Планування та забудова територій" [1].

3. Оцініть територіальну доступність об'єктів освітньої інфраструктури.

Інформаційні джерела

1. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3783082322765547467?doc_type=2
2. Львів. Комплексний атлас / За ред. О. І. Шаблія. К.: ДНВП «Картографія», 2012.
3. Редін В.І., Суптело О.С., Байназаров А.М., Немець Л.М. Інфраструктура як фактор розвитку міст України в контексті концепції глобальних міст // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія географічні науки. 2018. Вип. 9. С. 79–85.
4. Склярська О. І., Стецюк О. В. Інновації та тренди у плануванні міської інфраструктури / Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". 2024. №4. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-4-9843>

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з картами інфраструктури міста Львова [2, с. 88–129]. Які показники діяльності показано? Які способи картографування застосовано на цих картах?

Питання для самоперевірки

1. Назвіть елементи інфраструктури міста.
2. Який елемент міської інфраструктури безпосередньо визначає конфігурацію планувальної структури міста та напрямки його територіального розвитку?
3. До якого виду міської інфраструктури належать об'єкти охорони здоров'я, освіти, культури та побутового обслуговування?

4. Як у геоурбаністиці називається сукупність інженерних мереж та споруд, що забезпечують подачу води, газу, енергії та водовідведення?

5. Які показники найчастіше використовують в геоурбаністиці для оцінки транспортної інфраструктури міста?

6. Які показники використовують для оцінки освітньої інфраструктури міста?

7. Які показники найчастіше використовують для оцінки медичної інфраструктури міста?

Тема 7. ГЕОГРАФІЧНЕ ВИВЧЕННЯ МІСЬКОГО ТРАНСПОРТУ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПІДЗЕМНОГО ПРОСТОРУ

Мета: опанувати методику суспільно-географічного аналізу міського транспорту; ознайомитися з успішними практиками підземної урбаністики.

Знати: види міського транспорту та новітні підходи до організації транспортної інфраструктури; методи картографування міського транспорту.

Уміти: аналізувати транспортні мережі, транспортні потоки та визначити оптимальні рішення для вирішення проблем розвитку міського транспорту.

Завдання

1. На карті Львова показати основні в'їзні магістралі. Обґрунтувати вибір 2–3 ділянок на периферії для будівництва перехоплюючих паркінгів [5].

2. Здійснити економіко-географічне обґрунтування пропозицій: розрахувати, як зміняться часові витрати пасажирів при переході з приватного авто на громадський транспорт Львова, якщо людина прямує на вул. Університетську.

3. Опишіть вплив планувальної структури міста на ефективність транспортної системи (на прикладі двох міст).

4. Самостійно підібрати літературу, вивчити досвід європейського міста (на вибір) і описати кращі практики використання підземного простору. Висновки доповнити світлинами з відкритих джерел.

Інформаційні джерела

1. Львів. Комплексний атлас / За ред. О. І. Шаблія. К.: ДНВП «Картографія», 2012. С. 134–141.
2. Планування міст і транспорт: навч. посібник / О. С. Безлюбченко, С. М. Гордієнко, О. В. Завальний; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 271 с.
3. Древаль, І. Актуальні напрямки наукових досліджень та практичний досвід формування комунікаційної інфраструктури сучасного міста // Містобудування та територіальне планування, 2023. 82, С. 114–128. URL: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2023.82.114-128>
4. Крихтіна Ю. О. Державна політика розвитку транспортної галузі України: теорія, методологія, практика : монографія. Харків: «Діса плюс». 2022. – 336 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15498/1/Kr_ykhtina.pdf
5. Схема магістралей // Генеральний план Львова. 2025. URL: https://city-adm.lviv.ua/lmr/images/stories/arhitect/123/Dod_3_MAGISTRALI.pdf?fbclid=IwAR0jCl47kP-fr1_dtJK8W5XXHaw0dvy1tEFB7noASkuLsulDulkjUofgY
6. Склярська О. І., Кіра Р. С. Вирішення проблем міської мобільності Львова: концепції, пропозиції, дії / Grail of Science, № 36, 2024. С. 535-540. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.16.02.2024.094>
7. Схема маршрутів львівських трамваїв і тролейбусів. URL: https://drive.google.com/file/d/1osK_7NPgnSistsil_N_VHWAnKOPjAbcu/view

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомитися з тематичними картами міського транспорту Львова [1]. Які способи картографування міського транспорту?
2. Ознайомитися зі схемою маршрутів львівських трамваїв і тролейбусів [7]. Враховуючи рельєф території, сучасну транспорту мережу та характер забудови, запропонуйте напрями удосконалення цієї схеми.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть види міського транспорту.

2. Розкрийте сутність поняття транспортні послуги.
3. Назвіть елементи транспортної інфраструктури системи.
4. Перелічіть показники оцінки транспортної мережі міста.
5. Якими показниками описують діяльність громадського транспорту великого міста.

Тема 8. ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ

Мета: Проаналізувати ключові аспекти сталого розвитку великого міста, виявити проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення, базуючись на європейських стандартах та місцевих стратегіях.

Знати: Цілі сталого розвитку, концепцію сталого розвитку міста та можливості її втілення у плануванні міського розвитку.

Уміти: виявляти проблеми сталого розвитку міст та надавати рекомендації для покращення міської інфраструктури.

Завдання

1. Ознайомтеся з цілями сталого розвитку (ціль 11 про сталий розвиток міст і громад), з концепцією «розумних міст» (Smart City) та «екоміст» [1, 6].

2. Запропонуйте три конкретних кроки з впровадження елементів «розумного міста» для покращення умов життя у місті Львові.

3. Оцініть стан блакитно-зеленої інфраструктури у місті Львові. Запропонуйте ідею для створення міні-парку в одному з районів Львова з високою щільністю забудови.

4. Використовуючи онлайн-карти та звіти департаменту мобільності про виконання «Плану сталої міської мобільності» проаналізуйте одну з магістральних вулиць Львова. Оцініть пріоритетність учасників руху (пішохід—велосипедист—громадський транспорт—приватне авто). Чи дотримана ієрархія сталого розвитку? Визначте проблемні місця, які перешкоджають руху громадського транспорту. Запропонуйте заходи для покращення інклюзивності обраної ділянки.

Інформаційні джерела

1. 17 цілей сталого розвитку. <https://globalcompact.org.ua/tsilijstijjokogo-rozvytku/>
2. Львів: план заходів «Зеленого міста». https://ebrdgreencities.com/assets/Uploads/PDF/Lviv-GCAP-Final-UKR-merged_May-2020.pdf
3. Гел Йен. Міста для людей / [пер. з англ. О. Любарської]. Київ: 3 Кенекшенс, 2020. 278 с.
4. Кристопчук, М. Є. Аналіз індикаторів сталого розвитку міської пасажирської транспортної системи // Центральньоукраїнський науковий вісник. Технічні науки: зб. наук. пр. Кропивницький: ЦНТУ, 2021. Вип. 4 (35). С. 208–221. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/664c28aa-2779-4181-97aa-f282269e0216/content>
5. Паливода О. М., Литвиненко Л. Л. Управління сталою та розумною мобільністю в європейських містах. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-10-03-04/2023-10-03-04>
6. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text>
7. Смарт-інфраструктура у сталому розвитку міст: світовий досвід та перспективи України/ К. Маркевич, В. Сіденко. К., 2021. 400 с. <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-SMART-%D0%A1YTI-SITE.pdf>

Завдання для самостійної роботи

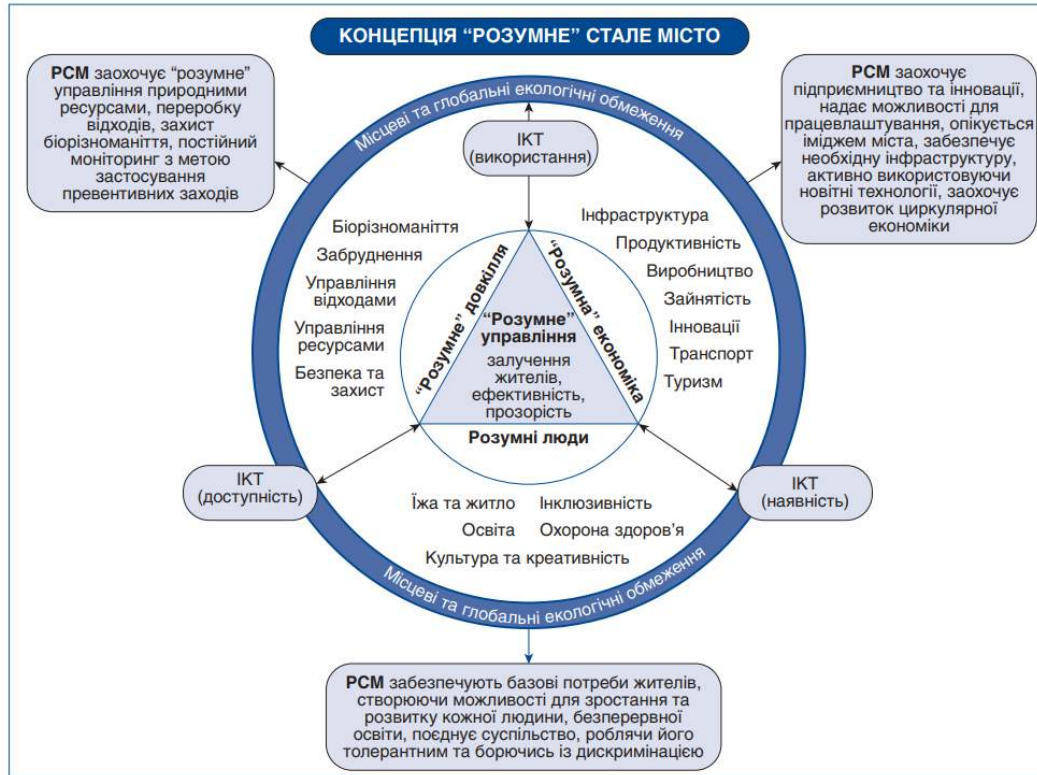
1. Ознайомтеся з унікальними практиками окремих міст:
  - досвід Копенгагена (Данія) у створенні комфортного міського середовища;
  - Куритиба (Бразилія): система метробусів як найдешевшого способу досягти транспортної стійкості;
  - Фрайбург (Німеччина): район Вобан (Vauban) як приклад енергоефективного та вільного від автомобілів житлового простору;
  - Сінгапур: модель вертикального озеленення та інноваційного управління водними ресурсами в умовах обмеженої площі.

2. Ознайомтеся з проектом «Зелене місто» для Львова [2].
Чи враховано у цьому проекті найкращі у світі міські практики?

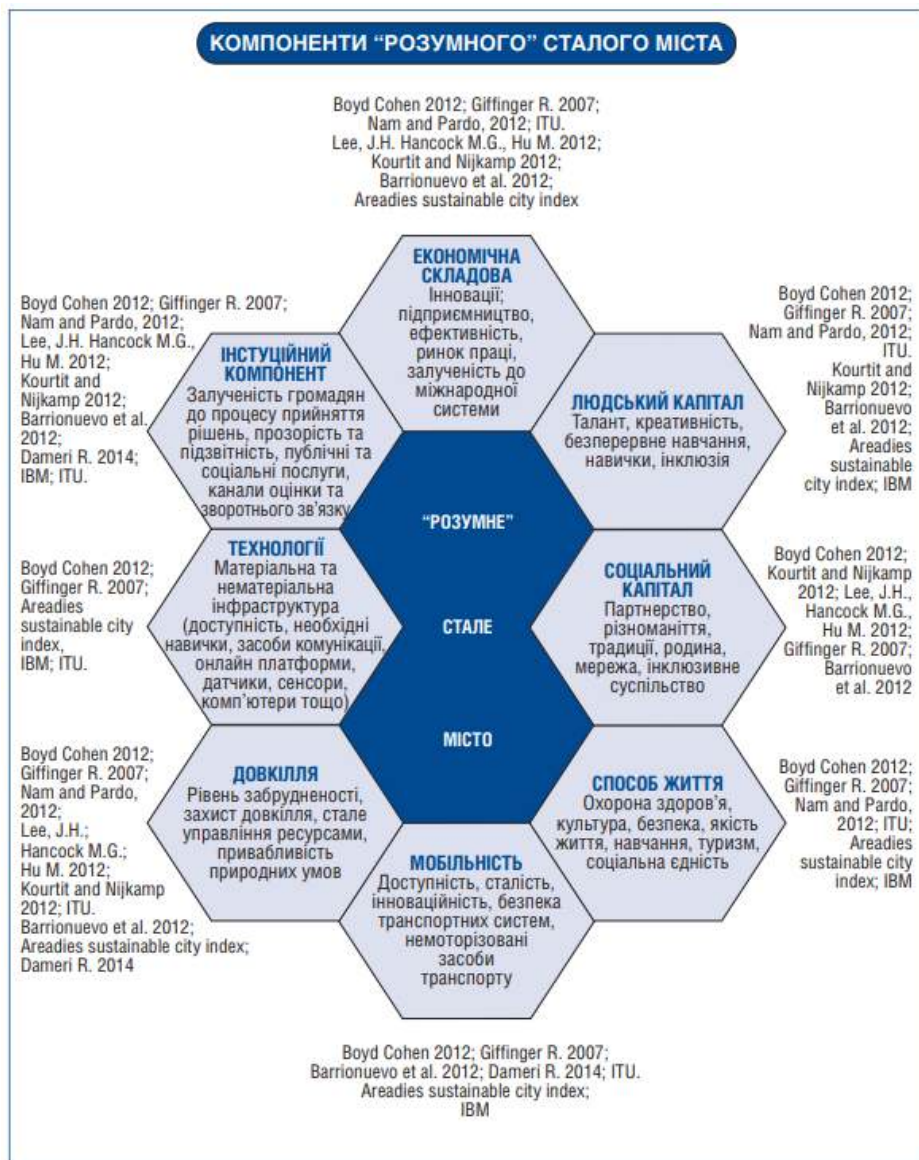
Питання для самоперевірки

1. Назвіть Цілі сталого розвитку ООН.
2. Яка роль велоінфраструктури в забезпеченні сталого розвитку міста?
3. Яка головні положення концепції «Сталого розвитку міст», ухваленої постановою Верховної Ради України?
4. Що є визначальною характеристикою «розумного міста»?
5. Що передбачає концепція «15-хвилинного міста»?
6. Як блакитно-зелена інфраструктура міста впливає на екологічну ситуацію у місті?

Концепція «розумне місто» [7, с. 320]

Комоненти «розумного» сталого міста [7, с. 347]

Тема 9. ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Мета: проаналізувати сучасний стан і територіальну організацію мережі населених пунктів України, виявити диспропорції у рівні урбанізації регіонів та навчитися картографічно зображати регіональні відмінності розселення.

Знати: основні поняття: «система розселення», «міська агломерація», «опорний каркас», «урбанізованість»; класифікацію міст; регіональні відмінності розселення, специфіку розселення у гірських районах Карпат; вплив внутрішньої міграції, процесів децентралізації та наслідків військових дій на структуру розселення.

Уміти: аналізувати статистику та обчислювати рівень та темпи урбанізації окремих регіонів України; будувати картосхеми, типологізувати розселення.

Завдання

1. Заповнити таблицю 9.1 «Параметри регіональних систем розселення в Україні, 01.01.2022 р.».

2. На карті виділити регіональні та обласні системи розселення. Показати головні параметри систем розселення.

3. Проаналізувати причини значних відмінностей у рівні урбанізації між промисловими регіонами Сходу та аграрно-рекреаційними регіонами Заходу України. Які історико-економічні чинники стали вирішальними?

Інформаційні джерела

1. Державна служба статистики України.
<http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. Чернівці: Рута, 2003.
3. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). Київ: РВПС України НАН України, Київ: Фенікс, 2010.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійно підібрати літературу (сформувати список) про наслідки війни для системи розселення в східних і південних регіонах України.

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте структуру опорного каркаса розселення України. Які міста відіграють роль головних вузлів і як магістральні транспортні коридори впливають на формування лінійних елементів цієї системи?

2. Визначте найбільші міські агломерації України (Київську, Харківську, Львівську та ін.). Які специфічні проблеми (екологічні, транспортні, інфраструктурні) виникають у межах цих систем через надмірну концентрацію населення?

3. Як процеси децентралізації та вимушені міграційні процеси останніх років змінили ієрархію та функціональне навантаження населених пунктів у тилкових та прифронтних регіонах?

Таблиця 9.1

Параметри регіональних систем розселення в Україні, 01.01.2022 р.

Національна та регіональні системи розселення (за Доцентом А.І.)	Площа, тис. км ²		Кількість поселень, од.		Кількість населення, тис. осіб		Рівень урбанізації	Щільність населення,	Щільність поселень, од. на	Щільність міських поселень, од. на 10000 км ²	Щільність сільських поселень, од. на 10000 км ²	Частка регіонального центру	Кількість сільських поселень на одне	Друге за людністю місто в системі розселення,	У скільки разів відрізняється людність центру від	
			всього	у тім числі	всього	у тім числі										%
	міських	сільських					міського	сільського								
Національна																
Дніпропетровська																
Донецька																
Київська																
Львівська																
Луцька																
Одеська																
Сімферопольська																
Харківська																
Хмельницька																
Черкаська																

Тема 10. ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ОБЛАСНОЇ СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ (2 заняття)

Мета: опанувати методику комплексного географічного аналізу обласної системи розселення (на вибір студента)

Знати: показники, якими описують обласні і районні системи розселення.

Уміти: обчислювати показники розселення, картографувати розселення, аналізувати чинники і просторову динаміку розселення.

Завдання

1. За даними Державної служби статистики України [1] укласти таблиці 10.1, 10.2, 10.3.

2. Побудувати діаграму розподілу міських та сільських поселень за людністю станом на 1.01.2022 р.

3. Побудувати картосхему «Обласна система розселення», а також картосхеми, що відображають головні параметри розселення.

4. Описати загальні риси каркасу розселення області, а також новітні тенденції зміни системи розселення.

Інформаційні джерела

1. Державна служба статистики України.
<http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. Чернівці: Рута, 2003.
3. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). Київ: РВПС України НАН України, Київ: Фенікс, 2010.
4. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. 332 с.
5. Історія міст і сіл Української РСР: Київ. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1968. <https://ev.vue.gov.ua/publications/arkhiv->

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомитися зі статтями про історію виникнення і розвитку міст досліджуваного регіону в енциклопедії [5]. Які генетичні типи міст розташовані в області?

Питання для самоперевірки

1. Що є головним системоутворюючим чинником для формування обласної системи розселення?
2. Який тип зв'язків є найважливішим для підтримки цілісності обласної системи розселення?
3. Що таке «опорний каркас» розселення?
4. Як називається процес зосередження населення та економічного потенціалу в головному місті області?
5. Функціональна типологія центрів систем розселення.
6. Охарактеризуйте, як розвиток сучасних телекомунікацій та дистанційної роботи впливає на традиційну ієрархічну структуру «центр — периферія» в межах однієї області.
7. Яким чином інтенсивність та радіус щоденних трудових міграцій дозволяють визначити реальні межі впливу обласної системи розселення?
8. Яка методика визначення регіональних полюсів розвитку?

Таблиця 10.1

Динаміка кількості населення області

Район, поселення	Кількість населення, осіб				Темп приросту, %			Щільність населення, осіб/км ² (1.01.2022 р.)
	1979	1989	2001	2022	1989/1979	2001/1989	2022/2001	
Область								
Райони								
міське всього								
у тім числі: міста								
...								
с.м.т.								
...								
сільське всього								

Таблиця 10.2

Динаміка урбанізації

Область, райони	1979	1989	2001	2022
...				

Таблиця 10.3

Головні показники обласної системи розселення, 1.01.2022 р.

Показники	Всього	у тім числі райони			
Площа, км ²					
Кількість поселень, од.					
Кількість міських поселень, од.					
Кількість сільських поселень, од.					
Кількість сільських поселень, що припадає на одне міське, од.					
Густота поселенської мережі, од./10000 км ²					
міські					
сільські					
Щільність населення, осіб/км ²					
Щільність сільського населення, осіб/км ²					
Частка міського населення, %					
Коефіцієнт урбанізованості, %					
Частка обласного центру у всьому населенні, %					
Частка обласного центру в міському населенні, %					
Середня людність міського поселення, осіб					
Середня людність сільського поселення, осіб					
Середня відстань між поселеннями, км					

3. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Теми рефератів

1. Еволюція міського розселення: від античних полісів до сучасних мегалополісів.
2. Урбанізація як глобальний процес: стадії, темпи та особливості у XXI столітті.
3. Феномен «хибної урбанізації» в країнах, що розвиваються (Латинська Америка та Африка). Проблеми міських нетрів.
5. Функціональне зонування сучасного міста: принципи організації та виклики ревіталізації промислових зон.
6. Морфологія міського ландшафту: вплив природних факторів на планувальну структуру міста.
7. Центральний діловий район: особливості формування та трансформації в епоху цифровізації.
8. Приміська зона та субурбанізація: причини виникнення та соціально-економічні наслідки.
9. Міські агломерації світу: типологія, критерії виділення та динаміка розвитку.
10. Мегалополіси як найвищі форми урбанізації: порівняльний аналіз.
11. Світові (глобальні) міста: роль у світовій економіці та системі управління.
12. Опорний каркас розселення України: стан, проблеми та перспективи трансформації.
13. Ідеї «нового урбанізму».
13. Концепція «Розумного міста» (Smart City): технологічні рішення для сталого розселення.
14. Екологічні проблеми великих міст: концепція «Еко-міста» та зелена інфраструктура.
15. Джентрифікація: соціальні та економічні наслідки оновлення міських кварталів.
16. Деурбанізація та «міста, що стискаються» (Shrinking Cities): досвід Детройта та міст Східної Європи.

17. Урбаністична політика та міське управління: європейський та американський досвід.
18. Транспортні системи міст: роль громадського транспорту у формуванні структури розселення.
19. Міське середовище як об'єкт географічного дослідження: якість життя та соціальний комфорт.
20. Проблеми та перспективи розвитку монофункціональних міст (на прикладі шахтарських чи енергетичних містечок).
21. Велоінфраструктура міста: досвід європейських міст.
22. «Ефект Більбао».

Методичні вказівки

до виконання та оформлення індивідуального завдання

1. Робота виконується на аркушах формату А4.
2. Кожен розділ починається з нової сторінки. Номер і назва розділу повинні відповідати тим, які є в плані роботи.
3. Нумерація таблиць, рисунків (у тім числі картосхем) наскрізна. Їх можна виконувати за допомогою комп'ютерних програм.
4. Всі ілюстрації і таблиці мають мати назви.
5. У тексті повинні бути посилання на таблиці та рисунки.
6. Висновки повинні бути лаконічні і стосуватися кожного розділу.
7. Список використаних джерел сформувати в алфавітному порядку. Спочатку подаються вітчизняні джерела, потім зарубіжні, в кінці інтернет-ресурси.

4. ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

І рівень

1. Визначте основні проблеми, пов'язані з розвитком малих міст в Україні, та запропонуйте можливі заходи для їх вирішення.
2. Визначте сутність та закономірності просторового розвитку урбанізації.
3. Генеральний план міста.
4. Глобальні міста.
5. Головні ознаки сучасних міст.
6. Головні ознаки урбанізації як глобального процесу.
7. Історичні типи міст. Опишіть їхні ключові особливості та географічне значення.
8. Класифікація міст.
9. Ключові методологічні підходи та методи, що використовуються в геоурбаністичних дослідженнях, наведіть приклади їх застосування.
10. Концепція нового урбанізму.
11. Методи вивчення систем розселення.
12. Методи дослідження розселення.
13. Міське розселення в Україні: загальна характеристика.
14. Наукова сутність категорії розселення. Критерії розмежування поселень.
15. Нові підходи до розмежування міських і сільських територій.
16. Об'єкт та предмет геоурбаністики як інтегральної науки. Її зв'язок з іншими суспільно-географічними та суміжними дисциплінами.
17. Опишіть демографічні фактори урбанізації. Поясніть, як урбанізація впливає на характер демографічних процесів у регіонах.
18. Опишіть і порівняйте різні типи планувальної структури міста. Вкажіть їх переваги та недоліки.

19. Опишіть поняття «розумні міста» та «еко-міста». Поясніть їхні головні відмінності та принципи розвитку.
20. Опишіть просторові аспекти розміщення глобальних міст.
21. Охарактеризуйте особливості розвитку та проблеми функціонування Львівської міської агломерації.
22. Охарактеризуйте процеси трансформації територіальної структури міст, зокрема ревіталізацію промислових зон та джентрифікацію.
23. Параметри наукового дослідження територіальної структури розселення.
24. Планувальні типи міст.
25. Поняття «міська агломерація». Порівняйте моноцентричні та поліцентричні (конурбації) агломерації, їхні структурні елементи та види зв'язків.
26. Поняття розселення, місто, урбанізація. Чинники розселення.
27. Поняття територіальної організації розселення.
28. Поясніть роль та значення Генерального плану міст. Опишіть етапи його розробки.
29. Проаналізуйте динаміку та проблеми урбанізації в Україні. Поясніть, які чинники впливають на концентрацію населення у великих містах.
30. Проаналізуйте функціональне зонування міста. Поясніть їх роль у територіальній організації міста.
31. Проаналізуйте функціональні типи міст в Україні та трансформацію їх функцій у пострадянський період.
32. Проблеми центральної частини старого міста.
33. Регіональні та обласні системи розселення в Україні.
34. Розвиток урбанізації в концепції Л. Клаасена, Г. Шимемі.
35. Розкрийте концепцію «сталого розвитку міст» та ідеї «нового урбанізму» в контексті планування міського простору.
36. Розкрийте поняття «глобальне місто» та «світове місто». Назвіть ключові ознаки глобальних міст.

37. Розкрийте поняття мегалополіса. Охарактеризуйте один з найбільших мегалополісів світу, використовуючи його географічні та урбаністичні особливості.
38. Система розселення, ієрархія систем розселення.
39. Сільське розселення в Україні.
40. Стадіальна концепція еволюції урбанізації Дж. Джибса.
41. Теорія диференціальної урбанізації Т. Контулі.
42. Форми територіальної організації розселення.
43. Функціональне зонування міської території.
44. Чинники розселення.

II рівень

1. Вкажіть найбільш повне означення науки географія розселення.
2. Вкажіть найбільш точний зміст категорії «розселення населення».
3. Яким параметром територіальної структури розселення відображається ступінь компактності розміщення структурних елементів?
4. Яким параметром територіальної структури розселення відображають супідрядність структурних елементів та розвиток комунікаційних зв'язків?
5. Яким параметром територіальної структури розселення відображається нерівномірність, розосередженість структурних елементів на певній території?
6. Яким параметром територіальної структури розселення відображається характер поширення дискретних, ареальних дискретно-ареальних та континуально-регіональних структурних елементів розселення?
7. Хронологічно впорядкуйте головні історичні типи розселення.
8. До якого типу елементів розселення належить міський вузол?
9. До якого типу елементів розселення належить міська агломерація?

10. Вкажіть руральні форми територіальної організації розселення.
11. За допомогою якого методу досліджують етапи, напрями заселення території, специфіку господарської діяльності населення на різних етапах суспільного розвитку?
12. Вкажіть причини, які ускладнюють розробку методики оцінки природних умов для життя людей.
13. Вкажіть найбільш точну відповідь: транспорт має виняткове значення для...
14. Назвіть природно-географічні чинники, які впливають на вартість будівництва у великих містах.
15. Який метод доцільно застосовувати на першому етапі дослідження, коли ставиться завдання дати побіжний узагальнений аналіз особливостей структури розселення?
16. Які переваги використання аерофотознімків та космічних знімків у науковому дослідженні розселення?
17. За допомогою якого методу вивчають актуальні проблеми розвитку міст і сіл, визначають стратегічні напрями їхнього соціально-економічного розвитку?
18. Закономірність зменшення тісноти просторових зв'язків між діяльністю і розселенням є наслідком...
19. Яка закономірність виявляється у процесі розвитку і розширення рекреаційної зони у великих містах?
20. Яку закономірність розселення необхідно брати до уваги при реформуванні адміністративного устрою країни?
21. Яка закономірність пояснює появу технополісів, як форми територіальної організації розселення?
22. Яка закономірність виявляється у процесі розвитку соціальної сфери в сільських поселеннях?
23. Яким терміном позначають розвиток ареальних форм міського розселення?

24. Вкажіть дві причини, чому потрібно періодично переглядати критерії виділення міських і сільських поселень.
25. Які ознаки потрібно одночасно враховувати для виділення міських поселень?
26. Яка головна ознака виділення міських поселень?
27. Вкажіть критерії сільського поселення.
28. До якої категорії належать сільські поселення з людністю
29. Як змінювалася середня відстань між сільськими поселеннями в Україні від 1959 року?
30. Як змінювалася середня людність сільських поселень в Україні від 1959 року?
31. Які критерії виділення «сільських територій» у Європі використовує Організація Економічного співробітництва і розвитку?
32. До якого типу елементів розселення належить містечко?
33. Вкажіть критерій людності (тис. осіб) для надання поселенню в Україні статусу селища (містечка).
34. Вкажіть критерій людності (тис. осіб) для надання поселенню в Україні статусу міста.
35. Якщо в сільських адміністративно-територіальних одиницях третього рівня проживає більше 50 % населення, то такі регіони європейських країн (за підходами ОЕСР) вважаються...
36. Якщо в сільських адміністративно-територіальних одиницях третього рівня проживає від 15 до 50 % населення, то такі регіони європейських країн (за підходами ОЕСР) вважаються...
37. Якщо в сільських адміністративно-територіальних одиницях третього рівня проживає менше 15 % населення, то такі регіони європейських країн (за підходами ОЕСР) вважаються...

38. Згідно типології ЄС, сукупність сусідніх поселень, у кожному з яких щільність населення менше 100 осіб/км², називають...
39. Згідно типології ЄС, сукупність сусідніх поселень, у кожному з яких щільність населення не менше 500 осіб/км², а загальна кількість населення щонайменше 50 тис. осіб, називають...
40. Згідно типології ЄС, сукупність сусідніх поселень, у кожному з яких щільність населення не менше 100 осіб/км², а загальна кількість населення щонайменше 50 тис. осіб, називають...
41. Чому місто вважають інтегральною формою геопросторової організації суспільства?
42. Вкажіть частку (%) міського населення світу, яке проживає у мегамістах.
43. Кількість агломерацій-мільйонників у світі у 2024 р.
44. Відомості про структуру населення міст (за демографічними ознаками) використовують для...
45. Запишіть послідовність п'яти стадій еволюції урбанізації, які виділяв Дж. Джибс.
46. Назвіть в порядку від найбільшого чотири глобальні міста з найвищим геоекономічним потенціалом.
47. Назвіть три глобальних міста з найвищою концентрацією штаб-квартир неурядових організацій.
48. Вкажіть сім глобальних міст, які вважають геополітичними центрами сучасного світу.
49. Елементи просторової організації території міста.
50. Назвіть містобудівну документацію, яка визначає принципові рішення розвитку, планування, забудови та іншого використання території населеного пункту.
51. Які значення враховують при обчисленні показника міграційної місткості міст?

Навчальне видання

ГУДЗЕЛЯК Ірина Іванівна

ГЕОУРБАНІСТИКА
І СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ

Комп'ютерний набір
Ірина Гудзеляк

Умовн. друк. арк. 3,8

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.